

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук,
професора Дибби М. І. на дисертаційну роботу
Мельникова Олександра Валерійовича «Регулювання сталого розвитку
інформаційної сфери України», що подана до захисту в спеціалізовану
вчену раду Д 26.853.01 ДННУ «Академія фінансового управління»
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 — економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковою тематикою.

Розгортання процесів глобалізації та спроби вчених ідентифікувати з економічного погляду сучасний стан розвитку інформаційної сфери збіглися із становленням економіки знань або як її ще називають цифрової економіки, що заснована на дигіталізації інформації, перетворенні традиційних ресурсів, зокрема фінансових, у цифрову форму. У сучасних умовах особливо важливим є встановлення балансу між можливостями населення споживати інформаційну продукцію та водночас збереженням інформаційного суверенітету країни під впливом зовнішніх загроз.

Ураховуючи особливий характер інформаційної продукції, її непересічний вплив на якісні демографічні характеристики людства, культуру, соціальну та змістовну винятковість суспільного життя, у наш час сформувався дискурс щодо розвитку інформаційної сфери у вигляді креативної економіки, до основних складових якої належать інфраструктурні поєднання креативності, культури, економіки і технології, що у сучасному світі є генераторами інформації у вигляді образів, звуків, тексту та символів, тобто інформаційної продукції. Відтак ці процеси потребують наукового аналізу для вироблення ефективних засобів управління й регулювання. Зазначене актуалізує необхідність теоретичного осмислення принципів існування інформаційної сфери, розроблення методологічних підходів до регулювання, зокрема через формування економічного забезпечення її сталого розвитку, як важливої умови досягнення та

ВОГО УПРАВЛІННЯ
НИЙ І 04/274
16.09 2019

підтримання сучасного рівня задоволення інформаційних потреб кожного громадянина України.

Актуальність теми дисертаційної роботи Мельникова Олександра Валерійовича зумовлена також тим, що дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління», зокрема за темами: «Інституціональні реформи та впровадження методів проектного управління у сфері державних фінансів» (2011, номер державної реєстрації 0111U006820), «Модернізація інституціональної структури міжнародних фінансів у контексті реалізації національних стратегій розвитку системи управління державними фінансами» (2017, номер державної реєстрації 0115U000935), «Теоретико-методологічні і науково-практичні засади нормування і стимулювання науково-дослідної праці» (2018–2020, номер державної реєстрації 0116U004759), а також з урахуванням тематичних планів Української академії друкарства та Національного авіаційного університету: «Розроблення теоретико-методологічних підходів здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки промислових підприємств» (2016–2017, номер державної реєстрації 0116U004759), «Управління сталим розвитком інтеграційних процесів підприємств повітряного транспорту в міжнародному просторі» (2018–2020, номер державної реєстрації 0118U004287), «Управління підприємством на основі бюджетування та застосування сучасних інструментів обліку, контролю та аналізу» (2009, номер державної реєстрації 0109U005445), «Розроблення систем антикризового управління на промислових підприємствах» (2009–2011, номер державної реєстрації 0109U003673), «Створення інформаційної обліково-аналітичної системи управління підприємством» (2010–2011, номер державної реєстрації 0110U000837), «Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства» (2013, номер державної реєстрації 0113U004621), «Проблеми та шляхи активізації інноваційного розвитку видавничо-поліграфічної діяльності» (2013, номер державної реєстрації 0113U005696).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Вивчення тексту дисертації, автореферату, наукових публікацій в фахових виданнях і матеріалах конференцій за участю О. В. Мельникова дає підстави стверджувати, що проведене дослідження має достатній рівень обґрунтованості, а отримані результати є достовірними.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, розроблених у дисертації, забезпечувалася використанням методів: *індукції та дедукції, порівняння і систематизації* — дослідження сутнісних характеристик та еволюції базових понять дисертаційної роботи; *аналізу та синтезу* — вивчення суті стримуючих і стимулюючих факторів розвитку інформаційної сфери України; *непараметричні статистичні* — характеристики поточного стану та виявлення тенденцій розвитку виробників інформаційної продукції; *анкетування й експертного аналізу* — оцінювання впливу стримуючих і стимулюючих факторів сталого розвитку інформаційної сфери та формування бази параметрів досягнення сталого розвитку інформаційної сфери; *прогнозування* — розроблення прогнозів (оптимістичного, реалістичного і песимістичного) впливу стримуючих і стимулюючих факторів; *моделювання* — створення функціональної моделі IDEF0 створення та організації руху інформаційної продукції; розроблення інституційного механізму державного регулювання інформаційною сферою; розроблення моделі IDEF0 забезпечення реалізації програми «Українська книга»; оцінювання рівня сталого розвитку; для формування моделі IDEF0 процесу забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери; *багатокритеріального оцінювання альтернатив* — для обґрунтування вибору оптимального варіанту ресурсного забезпечення; *морфологічного аналізу* — уточнення понятійно-категоріального апарату за проблемою; *графічний* — наочного подання теоретичного та методичного матеріалу; *абстрактно-логічний* — теоретичних узагальнень і висновків дослідження

На підставі аналізу змісту дисертаційної роботи можемо констатувати, що висновки та рекомендації дисертації ґрунтуються на розрахунках автора, які

здійснені на основі широкої інформаційної бази дослідження, що ґрунтується на даних вітчизняних міністерств та відомств, а також залученні інформаційно-аналітичних матеріалів організацій системи ООН, Світового банку, МВФ, ОЕСР, звітності підприємств-виробників інформаційної продукції, результатів соціологічних та експертних опитувань, інтернет-ресурсів.

Таким чином можна зазначити, що висновки та пропозиції автора дисертації є достатньо обґрунтованими та достовірними.

3. Новизна наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації

В результаті вирішення поставлених у дисертаційному дослідженні задач автором отримано ряд наукових положень і висновків, які характеризуються науковою новизною:

— окреслено місце і роль інформаційної сфери на основних етапах розвитку людського суспільства: аграрному, індустріальному та інформаційному. Сформовано генезу теоретико-методологічного базису розвитку інформаційної сфери, яка, ураховуючи застосування технологічних новацій, появу технологічних укладів і посилення ролі інформаційної продукції в системі «наука — техніка — виробництво — освіта — економіка», обґрунтовує перспективи технологічних та організаційних змін в інформаційній сфері національної економіки.

— визначено властивості інформації, що дозволили сформувати та охарактеризувати систему «інформаційна сфера — сталий розвиток». Доведено, що саме інформація, яку можна визначити як ресурс розвитку, уможлиблює ефективніше використання природних ресурсів, забезпечуючи цим виконання передумов сталого розвитку, формуючи підґрунтя для підвищення попиту на інформаційну продукцію й утворюючи інституційні підстави для економічного зростання, соціального прогресу та людського капіталу.

— в основу сформованого теоретичного підходу до визначення суті поняття *сталий розвиток інформаційної сфери* автором покладено розуміння сутності та взаємозв'язку між такими його складовими як економічний розвиток,

соціальний прогрес і створення інформаційної продукції, досягнення яких формує підґрунтя для забезпечення інформаційної безпеки, зростання обсягів виробництва, покращання якості інформаційної продукції, що в сукупності уможливорює задоволення інформаційних потреб теперішніх і прийдешніх поколінь.

— спираючись на визначені та охарактеризовані властивості інформаційної продукції, сформовано теоретико-практичний підхід, що уможливорює оцінювання доцільності роботи над твором, на основі якого може бути створена продукція шляхом застосування розробленої матриці, котра дозволяє виробникові при плануванні робіт обрати альтернативні варіанти відповідно до стратегічних пріоритетів, виходячи з унікальності майбутнього продукту, кола його споживачів, кадрових і фінансових можливостей, рівня доданої вартості.

— запропоновано теоретико-методологічний підхід, який передбачає формування оптимістичного, реалістичного та песимістичного сценарних прогнозів у середньостроковій і довгостроковій перспективі стосовно впливу ключових стримуючих і стимулюючих факторів, що забезпечує формування визначених стратегічних орієнтирів при розробленні та реалізації основних регуляторних рішень на державному й регіональному рівнях.

— доведено, що на розвиток інформаційної сфери України впливає значна кількість факторів, які систематизовано та структуровано на групи *стримуючих* і *стимулюючих*. Обґрунтована сукупність ключових факторів формує підґрунтя для удосконалення регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом застосування правових, адміністративних та економічних інструментів спрямованих на послаблення дії стримуючих і посилення стимулюючих факторів для забезпечення узгодженого досягнення інтересів усіх економічних агентів інформаційної сфери.

— обґрунтовано доцільність трактування *інформаційної сфери* як сукупності суспільних відносин та видів економічної діяльності, спрямованих на забезпечення індивідуальних і колективних інформаційних потреб шляхом створення та організації руху інформаційної продукції. Застосовуючи метод

IDEF0, автор розробив комплексну функціональну модель процесу створення та організації руху інформаційної продукції, яка, враховуючи зв'язки між складовими інформаційного середовища, уможливує використання правових, адміністративних й економічних інструментів з метою реалізації економічних інтересів громадян, суспільства, держави і виробників інформаційної продукції.

— доведено, що ефективність регулювання інформаційної сфери в значній мірі залежить від інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень. Розроблено методологічні та прикладні основи аналітичного забезпечення сценарного регулювання сталого розвитку інформаційної сфери, який передбачає формування комплексної системи інформаційного забезпечення для управління економічними агентами інформаційної сфери шляхом детальної структуризації ключових характеристик інформаційної сфери та виробників інформаційної продукції, на основі уніфікації процедури отримання й обробки первинних даних, що дозволяє сформувати необхідне інформаційне підґрунтя для прийняття, реалізації та контролю тактичних і стратегічних рішень щодо доцільного режиму регулювання при формуванні і реалізації відповідних політик.

— доведено, що економічне забезпечення сталого розвитку потребує зосередження уваги не лише на спрямуванні та моніторингу державної допомоги виробникам інформаційної продукції, але й на вирішенні проблеми ефективнішого застосування наявного ресурсного забезпечення. Сформовані науково-методологічні засади ресурсного забезпечення розвитку економічних агентів інформаційної сфери сприяють вибору з можливих альтернативних варіантів використання фінансових, матеріальних, кадрових та інформаційних ресурсів оптимального, який уможливує взаємоузгоджене досягнення інтересів споживачів і виробників та забезпечення державного регулювання сталого розвитку інформаційної сфери на основі уніфікації підходів з урахуванням європейського досвіду функціонування медіа (креативних) індустрій.

— обґрунтовано, що створення сприятливого та конкурентного середовища для усіх виробників інформаційної продукції вимагає розроблення і реалізації

відповідного механізму державного стимулювання сталого розвитку інформаційної сфери. Розроблено чотири альтернативні варіанти реалізації такого механізму з урахуванням можливості виникнення ризиків, змін і викликів у національній економіці, що сприятиме взаємоузгодженій співпраці суб'єктів формування та реалізації державних політик і виробників інформаційної продукції з урахуванням завдань стійкого розвитку інформаційної сфери.

— обґрунтовано, що основою діяльності суб'єктів реалізації державних політик стосовно регулювання інформаційної сфери повинні бути принципи достовірності та комплексності, на основі яких запропоновано використовувати *індекс сталого розвитку інформаційної сфери*, котрий, урахуваючи економічний розвиток, соціальний прогрес і створення інформаційної продукції, визначає стратегічні орієнтири для застосування органами регулювання найбільш доцільних правових, адміністративних й економічних інструментів секторальної та горизонтальної політики.

— доведено важливість удосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери України, що забезпечує активізацію виробників інформаційної продукції, зростання національної економіки, розвиток інтенсивних методів господарювання, сприяння інноваціям, а також доступність та якість такої продукції для споживачів при одночасному захисті національних інтересів. Визначена сукупність категорій, індикаторів і параметрів дозволила створити функціональну модель IDEF0 як основу для удосконалення регулювання сталого розвитку інформаційної сфери.

4. Теоретичне і практичне значення наукових результатів.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в розвитку автором теорії регулювання інформаційної сфери на основі принципів сталого розвитку, поглибленні наукових уявлень про зміст цього процесу.

Практична цінність одержаних результатів полягає в доведенні наукових положень дисертації до рівня їх можливого практичного застосування в діяльності органів державного управління, зокрема у практику діяльності

Головного департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента України, Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Департаменту видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства фінансів України.

Напрацьований в дисертації методичний інструментарій може бути використаний у процесі вирішення широкого кола конкретних актуальних науково-теоретичних і прикладних завдань, пов'язаних із діяльністю виробників інформаційної продукції.

Теоретичні результати дослідження використовуються в навчальному процесі Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного лісотехнічного університету України.

5. Оцінка оформлення дисертації і змісту автореферату.

Дисертаційна робота складається з двох томів: перший включає анотацію, вступ, п'ять розділів, висновки та список використаних джерел, другий том складають додатки.

Оформлення дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам до дисертаційних робіт поданих на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Зміст автореферату та його структура повністю відповідають основним положенням, висновкам та рекомендаціям дисертації, що дає підстави зробити висновок про їх ідентичність.

6. Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях.

Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 82 наукових працях, з них: 1 одноосібна монографія, 48 статей у наукових фахових виданнях (з них вісім статей у наукових фахових

виданнях, що входять до наукометричних баз даних *Scopus* і *Web of Science*), 20 праць у матеріалах конференцій.

Кількість, обсяг та якість друкованих праць дають підстави здобувачу наукового ступеня для публічного захисту виконаного дисертаційного дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження до тексту дисертаційної роботи.

Слід зауважити, що деякі положення дисертаційної роботи О. В. Мельникова мають дискусійний характер:

— сумнівним є твердження про нелімітованість блага «інформація» у 1-му розділі роботи;

— здобувач в підрозділах 2.2–2.3 розглядає окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки як підґрунтя сталого розвитку інформаційної сфери. Зважаючи, що в тексті чітко ідентифіковані ключові ризики, загрози та небезпеки для інформаційної безпеки, доцільно було їх узагальнити та подати у вигляді моделі або ж розробити механізм із визначенням завдань для виробників інформаційної продукції;

— у розділі 4, характеризуючи фінансово-господарську діяльність підприємств, що належать до сфери управління Держкомтелерадіо, доцільно було доповнити аналітичними даними, які б аргументували необхідність удосконалення державного регулювання цією складовою інформаційної сфери;

— в підрозділі 5.1 здобувач охарактеризував основні тенденції розвитку інформаційної сфери в різних країнах. Очевидно доцільно було більше уваги приділити наявності спільних та відмінних тенденцій в Україні та інших країнах;

— по тексту роботи автор застосовує термін «креативні (медіа) індустрії» без належного обґрунтування його сутності та зв'язку із інформаційною сферою та інформаційною продукцією;

— у роботі активно застосовуються у різних модифікаціях метод парних порівнянь Т. Сааті, але відсутнє порівняння експертної процедури з іншими відомими (метод Delphi, PERT тощо).

8. Загальні висновки і оцінка дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Мельникова Олександра Валерійовича на тему «Регулювання сталого розвитку інформаційної сфери України» є завершеним науковим дослідженням, виконаним самостійно автором на актуальну тему. Аналіз змісту дисертації підтвердив теоретичну та практичну цінність одержаних автором наукових результатів, що мають необхідний рівень новизни, обґрунтованості та достовірності отриманих результатів.

За змістом, науково-прикладною сутністю й оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам щодо докторських дисертацій пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор О. В. Мельников заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 — економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,

директор Інституту розвитку

фінансового бізнесу Державного

вищого навчального закладу

«Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана»

 М. І. Диба

Підпис М. І. Диби засвідчую

